

Л. М. Капченко
завідувач проблемної
науково-дослідної лабораторії
професійної орієнтації
та професійного навчання безробітних
Інституту підготовки кадрів
державної служби зайнятості України
кандидат педагогічних наук, доцент

**Відкрите професійно-технічне та дистанційне навчання безробітних:
діахроністичний аналіз**

Порівняні положення про відкрите професійно-технічне та дистанційне навчання, як нормативні документи, що регламентують умови професійного навчання на виробництві і у навчальних закладах. Виявлено відповідність принципів і методів організації цих видів навчання, що свідчить про запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі на виробництві ще наприкінці 19 століття.

Мета дослідження. Об'єктивна необхідність перенавчання протягом життя через активне впровадження інноваційних технологій, посилення інформатизації, швидке старіння набутих знань, актуалізує потребу доступності та можливості навчання для дорослих осіб, їх активізації та мотивації до навчання. Зростає роль сучасних технологій, що дозволяють створити умови для активізації навчальної діяльності слухачів, їх самореалізації в умовах сучасного ринку праці, підвищити професійний рівень шукачів роботи.

Попри суттєву нормативну, організаційну та технологічну відмінність від традиційної (денної), робиться спроба виявити відповідність принципів і методів запроваджених інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі відкритого професійно-технічного навчання на основі модульної технології та дистанційного навчання, що може слугувати широкому впровадженню на сучасних підприємствах, організаціях, установах та центрах професійно-технічної освіти державної служби зайнятості професійного навчання безробітних, під замовлення роботодавців на конкретне робоче місце за дистанційною формою.

Аналіз останніх публікацій. Аналіз літератури показав, що багато зарубіжних та вітчизняних вчених приділяють увагу вивченню проблем відкритого професійно-технічного за модульними технологіями, професійного навчання кадрів на виробництві, професійного навчання безробітних присвячено дослідження Н. Бідюк, Г. Шуцької, Л.І. Костельної, дистанційного навчання В. Бикова, М. Карпенка Г. Козлакової, В. Колмогорова К. Корсака, В. Кухаренка, Е. Малитикова, В. Олійника, Е. Полата, А. Хуторського, Дж. Андерсена, Ст. Віллеар, Т. Едварда, В. Рибалки, Р. Шарана, Б. Шуневича, М. Бутирінової, О. Бондаренка, М. Погорєлової та ін. Методи вирішення проблем дистанційного навчання розглянуті І. Брезгуною, О. Курбацким та С. Максимовим, методичні і дидактичні

аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі та перспективи розвитку дистанційного навчання означили І. Тавгень, О. Андрєєв, Р. Гуревич, В. Кухаренко, Л. Романишина Т. Вороніна, В. Кашицин, О. Молчанова. Проблеми інформаційних технологій в освіті висвітлені у працях А. Гуржія, перспективи впровадження дистанційної форми навчання в навчальний процес професійно-технічних навчальних закладів Ю. Савченко.

Виклад основного матеріалу. Модернізація різних галузей виробництва та сфери послуг, зростання рівня безробіття та посилення конкуренції на ринку праці, попит на робітників затребуваного роботодавцем рівня кваліфікації зумовлюють необхідність пошуку ефективних форм і методів професійного навчання робітничих кадрів, спрямованих на розвиток їх професійної компетентності, ціннісних установок, життєвої стратегії стосовно неперервного вдосконалення знань, умінь, навичок, запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес.

Концептуальними в організації професійного навчання безробітних є закони України „Про зайнятість населення”, „Про професійно-технічну освіту”, „Про професійний розвиток працівників”, „Кодекс законів про працю”, методологічними є нормативні документи: Положення про професійне навчання кадрів на виробництві [5], Положення про відкрите професійно-технічне навчання на основі модульної технології [3], Положення про організацію професійного навчання незайнятого населення за модульною системою [9], Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах [6], Типове положення про навчально-курсний комбінат (центр, пункт) професійного навчання робітників [4], Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці [7], Порядок професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних [8], Положення про дистанційне навчання [2].

Підприємства, організації, установи вже наприкінці 20 сторіччя розпочали запровадження, при проведенні первинної професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації робітників та перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації, стажування керівників, професіоналів та фахівців відкрите професійно-технічне навчання на основі використання модульного методу з застосуванням різних форм навчання з широким використанням нових інформаційних технологій і мультимедійних систем.

Здійснений автором аналіз нормативних документів [8, 3, 2] свідчить про те, що основні засади організації та запровадження відкритого професійно-технічного навчання відповідають принципам і методам впровадження дистанційного навчання, що розуміється як індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій,

забезпечується максимальна гнучкість, безперервність, посилення демократизації та задоволення потреб громадян у їх професійній підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації, при цьому основною формою організації навчального процесу є самостійна робота (див. табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз положень про відкрите професійно-технічне та дистанційне навчання

Відкрите професійно-технічне навчання	Дистанційне навчання
<p>Відкрите професійно-технічне навчання - це навчання, що на основі використання модульного методу забезпечує оволодіння практичними навичками та глибокими знаннями відповідно до вимог державних стандартів з професії і побудоване на застосуванні різних форм навчання з широким використанням нових інформаційних технологій і систем мультимедіа.</p> <p>Ґрунтуючись на принципі гнучких підходів до професійної підготовки, воно спрямоване, передусім, на забезпечення потреб особистості в оволодінні робітничою професією.</p>	<p>Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.</p> <p>Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; та підвищення кваліфікації працівників.</p>
<p>Передбачається переважно: для осіб з обмеженими фізичними можливостями; жінок, які мають неповнолітніх дітей; які проживають у віддалених від навчального закладу сільських населених пунктах, гірських районах тощо; громадян, які не мають реальної змоги навчатися з відривом від основного місця діяльності.</p>	<p>Передбачається для осіб: з особливими потребами; які проживають у географічно віддалених і важкодоступних населених пунктах; які за умовами праці перебувають тривалий час за межами населеного пункту, які за сімейними обставинами (декретна відпустка тощо) не можуть систематично відвідувати заняття; особи, які бажають отримати додаткові знання паралельно з навчанням у школі; особи, які готуються до вступу до ВНЗ; громадяни України, які тимчасово або постійно проживають за кордоном.</p>
<p>Здійснюється професійно-технічними навчальними закладами на власній навчально-матеріальній базі, а також на базі спеціально створених ресурсних центрів, де слухач може опрацьовувати навчально-виробничі завдання, спрямовані на набуття знань, умінь і навичок, що не можуть бути набутими ним самостійно.</p>	<p>Для навчання за дистанційною формою навчальні заклади можуть створювати центри дистанційного навчання як їх відокремлені структурні підрозділи.</p> <p>Професійно-практична підготовка здійснюється за дистанційною формою та/або очно у вигляді виробничого навчання, виробничої, переддипломної (передвипускної) практики і проводиться у навчально-виробничих майстернях, на полігонах, тренажерах, автодромах, трактородромах, у навчально-виробничих підрозділах, навчальних господарствах, а також на робочих місцях на виробництві та в сфері послуг або із використанням технологій дистанційного навчання за наявності відповідних веб-ресурсів і можливостей доступу до них.</p>
<p>Здійснюється за професіями, що не є технологічно складними і не пов'язані з підвищеною небезпекою та шкідливими умовами праці.</p>	
<p>Навчання проводяться за індивідуальними навчальними планами, розробленими на основі</p>	<p>Технології дистанційного навчання можуть використовуватись при організації навчального процесу за програмами первинної професійної підготовки,</p>

<p>типових навчальних планів та програм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації за модульною системою навчання.</p>	<p>перепідготовки або підвищення робітничої кваліфікації, а також за навчальними програмами з навчальних предметів та професійно-теоретичної підготовки.</p> <p>Контрольні заходи з навчальної дисципліни (предмета) ... включають проміжний (тематичний, модульний), підсумковий та інші ... контролю знань, умінь та навичок, набутих ... слухачем у процесі навчання.</p> <p>Основними видами навчальних занять за дистанційною формою навчання є: лекція, семінар, практичні заняття, лабораторні заняття, консультації та інші.</p>
<p>Навчання проводяться педагогічними працівниками, які мають сертифікат на право впровадження професійного навчання за модульною системою.</p>	<p>Педагогічні, науково-педагогічні працівники та методисти навчальних закладів, ..., повинні підвищувати свою кваліфікацію щодо організації та володіння технологіями дистанційного навчання. Кваліфікація працівників, ... має бути підтверджена документом про підвищення кваліфікації за тематикою дистанційного навчання.</p>
<p>У відкритому професійно-технічному навчанні перевага надається самостійній роботі слухача. Відкрите професійно-технічне навчання ґрунтується на свободі вибору слухачем місця, часу, терміну і темпу навчання.</p>	<p>Навчальний процес за дистанційною формою навчання здійснюється у таких формах: самостійна робота; навчальні заняття; професійно-практична підготовка; контрольні заходи. Основною формою організації навчального процесу за дистанційною формою є самостійна робота.</p>
<p>Особам, які опанували курс навчання і успішно пройшли кваліфікаційну атестацію... за рішенням державної кваліфікаційної комісії видається свідцтво встановленого зразка про присвоєння або підвищення робітничої кваліфікації відповідного розряду (класу, категорії).</p>	<p>Дистанційна форма навчання - форма організації навчального процесу у закладах освіти, яка забезпечує реалізацію дистанційного навчання та передбачає можливість отримання випускниками документів державного зразка про відповідний освітній або освітньо-кваліфікаційний рівень.</p>

Постулатом є схожість більшості ключових пунктів зазначених положень, що дає підставу стверджувати про запровадження елементів дистанційного професійного навчання ще наприкінці 19 століття, яке знайшло відображення у нормативних документах, коли упроваджували в порядку експерименту відкрите професійно-технічне навчання на основі модульної технології¹.

Особливістю при відкритому професійно-технічному навчанні є організація навчального процесу з професій, що не є технологічно складними і не пов'язані з підвищеною небезпекою та шкідливими умовами праці, при дистанційній формі також, обмеженими є професії, пов'язані з роботами з підвищеною небезпекою. Одночасно при дистанційній формі навчання, необхідним є відповідне сучасне ресурсне забезпечення, відсутність якого унеможливує проведення із слухачами занять, зокрема з виробничого навчання і виробничої практики. Виключенням є організація професійно-

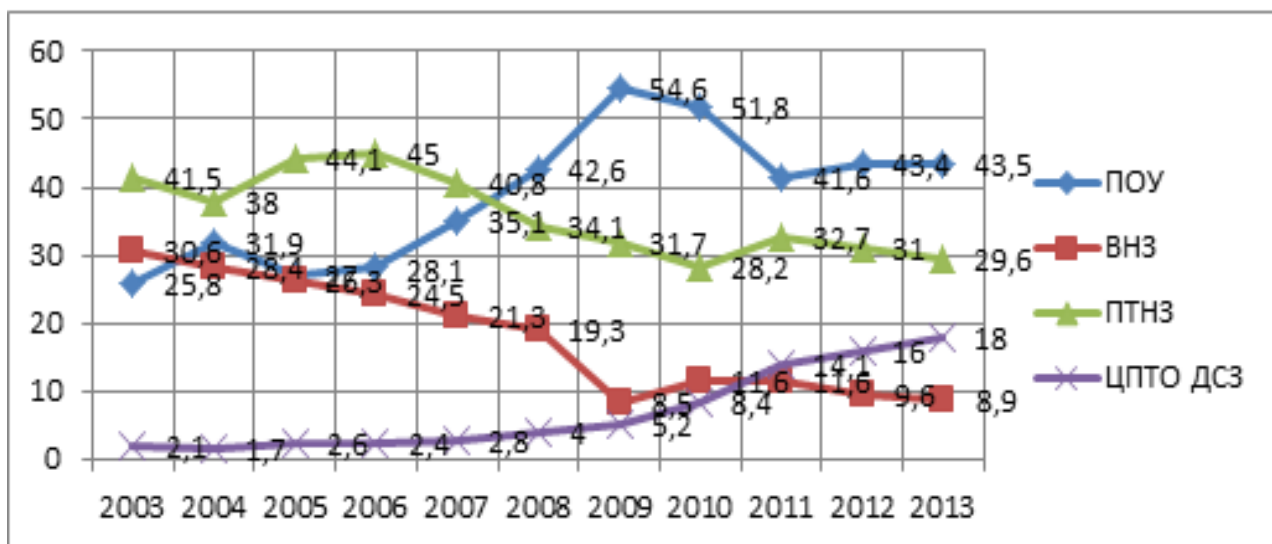
¹ Спільний наказ Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти України від 4.12.99 № 2191/437 „Про подальше впровадження системи модульного навчання незайнятого населення”

практичної підготовки слухачів з професій інформаційно-комунікаційних технологій (оператор з обробки інформації та програмного забезпечення, оператор інформаційно-комунікаційних мереж, монтажник інформаційно-комунікаційного устаткування тощо), віддалені навчальні місця яких ідентичні робочим місцям на виробництві. При цьому, як свідчать результати дослідження проведеного автором, кожен другий безробітний має бажання і здатність здобувати обрану професію за дистанційною формою.

Щороку в Україні проходять професійне навчання на підприємствах, в організаціях, установах (ПОУ), у вищих (ВНЗ) та професійно-технічних (ПТНЗ) навчальних закладах близько 200 тис. осіб з числа безробітних громадян. Аналіз статистичних даних державної служби зайнятості свідчить про значне зростання кількості слухачів, які навчаються в умовах виробництва (від 34,1 тис. осіб у 2003р. до 82,6 тис. осіб у 2013р.), зростає і потреба у професійному навчанні безробітних за дистанційною формою.

Відбувається стрімке зростання обсягів професійного навчання слухачів з числа безробітних у центрах професійно-технічної освіти державної служби зайнятості (ЦПТО ДСЗ), за направленням державної служби зайнятості у 12 разів збільшилась кількість направлень на навчання у, зокрема ЦПТО ДСЗ. Натомість, зменшилась частка слухачів у ВНЗ (з 30,6% у 2003 р. до 8,9 % у 2013 р.). Визначилась тенденція до зменшення кількості слухачів за ліцензованими професіями і у ПТНЗ різної форми власності та підпорядкування (від 41,5 % у 2003р. до 29,6% у 2013 р.) (див. рис. 1).

Більшість безробітних громадян до 2007 року, проходили професійне навчання у ПТНЗ та ВНЗ, у подальшому „лідерство” переходить до навчальних підрозділів ПОУ, що може свідчити, по-перше про перенасиченість регіональних ринків праці професіями, підготовка з яких обмежувалась переліком професій, спеціальностей визначених у ліцензіях навчальних закладів, по-друге можливістю швидкого задоволення роботодавців у кваліфікованих робітниках за скороченими термінами, наближеними до вимог виробництва навчальними планами та програмами, що забезпечує у подальшому безперечне працевлаштування та закріплення на робочих місцях. У цей же період у навчальних закладах державної служби зайнятості збільшуються обсяги профнавчання безробітних (з 3,8 тис. осіб у 2007р. до 18 тис. осіб у 2013 р.) (див. рис. 1).

Джерело: <http://www.dcz.gov.ua> (у % до підсумку)

Рис. 1. Діаграма обсягів професійного навчання безробітних за типами навчальних установ

Аналіз структури чисельності безробітних громадян, які пройшли професійне навчання в навчальній мережі країни свідчить, що в останнє десятиріччя стрімкого зростання набуває підвищення кваліфікації (83,7 % у 2013 р. проти 33,3 у 2003 р.), майже у десять разів випереджаючи такі види навчання, як підготовка та перепідготовка (табл. 2).

Таблица 2

Показники обсягів професійного навчання (за видами навчання та типами навчальних установ) свідчать, що підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних здійснюється саме на підприємствах, в установах, організаціях, за короткостроковими програмами стажування та

здобуття необхідних компетенцій на курсах цільового призначення. Підготовка і перепідготовка слухачів, здебільшого проводиться у навчальних закладах II-III атестаційного рівня.

Як свідчить аналіз дослідження проведеного у м. Києві, Запоріжжі та Запорізькій області, понад 90% роботодавців промислово-підприємницької спільноти визнали перспективним запровадження дистанційного навчання працюючих та осіб за направленням державної служби зайнятості. Більшість (67%) керівників підприємств зазначили, що дана форма здатна забезпечити належну професійну якість, яка є основним критерієм відбору претендентів на робоче місце та зменшення витрат на перепідготовку та підвищення кваліфікації в середньому на 20-30% (за рахунок мінімізації відриву від виробництва, скорочення витрат на переїзд до місця навчання, зниження потреби у друкованих навчальних матеріалах тощо).

На впровадження дистанційної форми професійного навчання безробітних, окрім висвітлених автором факторів (законодавче та нормативно-правове забезпечення сучасне інформаційно-комунікаційне забезпечення (глобальні мережі Інтернету та його сервіси, мультимедійні програмні засоби, офісні програмні продукти, системи дистанційного навчання, електронні підручники та посібники, спеціальні програмні засоби) навчально-методичне та кадрове забезпечення) [11] значною мірою впливає і кількісний склад континенту учнів та слухачів у навчальних закладах та навчальних підрозділах ПОУ.

Дослідження проведене автором свідчить, наприклад, лише досягнувши показників 7 тис. осіб у 2011 році Рівненський професійно-технічний навчальний заклад державної служби зайнятості (див табл.2) запровадив віддалене (дистанційне) навчання, що забезпечило збільшити кількість ліцензованих професій і напрямів за якими навчаються слухачі, збільшити обсяги профнавчання та значно підвищити рівень працевлаштування після його завершення.

Таблиця 2

**Обсяги професійного навчання та рівень працевлаштування
безробітних у Рівненському ЦПТО ДСЗ**

Рік	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість слухачів (тис.осіб)	1,72	1,97	2,81	3,34	4,2	5,32	4,49	5,39	7,06	8,00	8,66
Кількість професій	16	19	19	19	23	33	38	51	51	55	59
Рівень працевлаштування(70-80	74,6	83,2	81,1	82,2	81,9	71,9	74,5	86,1	87,3	86,3

В статье рассмотрены в сравнении положения об открытой профессионально-технической и дистанционной учебе, как нормативные документы, которые регламентируют условия профессиональной учебы на производстве и в учебных заведениях. Выявлено соответствие принципов и методов организации этих видов учебы, которая свидетельствует о вводе информационно-коммуникационных технологий в учебном процессе на производстве еще в конце 19 века.

L. Kapchenko

Opened profesinyo-tekhnichne and controlled from distance studies of unemployed persons: diakhronistichniy analysis

Compared positions about the opened profesinyo-tekhnichne and controlled from distance studies, as normative documents which regulate the terms of professional studies on a production and in educational establishments. Found out accordance of principles and methods of organization of these types of studies which testifies to introduction informatively communication technologies in an educational process on a production yet at the end of a 19 age.